

Pogovor o dinamični filozofiji

Odgovarja Matjaz Potrc

Vprasanje: Kaj je dinamična filozofija?

Odgovor: Odgovor na vase vprasanje se bo kot upam izrisal ko se bom na različne načine ozrl na svojo pot. Obstajajo različne vrste filozofskih pristopov. Imel sem srečo, da sem se seznanil s kar nekaj med temi. Za začetek naj recem, da se dinamika oziroma gibkost ponuja iz neumesčenosti v zgolj en pristop. Običajno se pristopi v filozofiji med seboj izključujejo. Nasproti takšnim izključujočim pogledom postavljam *vključujocnost*, ki kar sama po sebi vpelje dinamiko: iskanje ravnotezja med sicer nezdružljivimi pogledi. V filozofiji je poznana razlika med analitiki in kontinentalci. Če pa svoj pogled obrnemo malce nazaj, vidimo, da imata oba pristopa skupne temelje. Pred nekaj leti sem v Memphisu skupaj s Terryjem Horganom in Johnom Tiensonom soorganiziral Spindel konferenco z naslovom *Korenine*, in sicer skupne korenine kontinentalne in analitične tradicije. Izkaze se, da v Brentanovski tradiciji ni bilo razkoraka med pristopoma. Postavi pa se vprasanje kako je prislo do tega, da takozvani analitiki in kontinentalci danes ne najdejo skupnega jezika. Mislim, da je odgovor v tem, da so do skrajnosti pripeljali zgolj eno plat filozofije in odstranili drugo. Takozvani analitični filozofi na ta način pristajajo na analizo, in sicer na analizo izrazov ter pojmov. Vendar je zastavek taksne analize vprašljiv, kar je razvidno iz paradoksa analize: v kolikor je analiza ustrezna, nam definicija ne ponuja nikakrsnega novega spoznanja. Če pa analiza ni ustrezna, je zmotna. Taksen pristop si zasluži, da ga discipliniramo. Na drugi strani takozvani kontinentalci izključujejo analizo ter zajemajo iz poetskega izkustva in iz bogastva govorce. Vendar čezmerno utapljanje v poetskem dvoumju in sprejemanje naključne drže zopet ne privede do ustreznega rezultata. Pogresamo več pozornosti namenjene zgradbi in ustrezni zavezanosti. Če se ozremo v zgodovino filozofije, denimo na Platonova dela, vidimo, da so slednja na smiseln način združevala poetsko izkustvo in analizo: argumenti so predstavljeni v pogovorni in literarno sprejemljivi obliki. Na ta način zgolj zelim usmeriti vaso pozornost na dejstvo, da izključujoči pristopi pravzaprav ne ustrezajo pravi naravi filozofije, ki združuje sprasujocnost in resno zavezanost preiskujočemu duhu.

Vprasanje: Znani ste kot analitični filozof. Od kod pa izhaja vasa povezava s kontinentalci?

Odgovor: To vprasanje terja večplasten odgovor. Najprej naj se ozrem na svoje poreklo, na družino iz katere izhajam. Oba moja starsa sta bila priznana in plodna pisatelja. Oče Ivan Potrc je napisal veliko stevilo romanov, dram, crtic in esejev. Mama Branka Jurca je znana kot mladinska pisateljica, saj je napisala obilico knjig za otroke, poleg tega pa tudi prozo na tematiko družbenega položaja ljudi, zlasti zensk. Ne na koncu je leta 1945 objavila roman *Pod bicem*, ki opisuje dogajanje v koncentracijskem taboriscu. Po očetovih romanih je bilo narejenih več filmov, denimo *Rdece klasje*, in tudi po maminih zgodbah, *Ko zorijo jagode*. Moj brat je bil alpinist in je napisal nekaj literarno zelo dobrih crtic. Moja sestra Marjetica Potrc je znana likovna umetnica. Tako moja hčerka Julija kot tudi moj sin Frane imata pretanjen posluh za jezike. Moje otrostvo je bilo polno knjig, ki so se nahajale vse okoli mene. Na svoja predavanja sem povabil pesnike kot je Milan Dekleva. Plodni pesnik, filozof, galerist in likovni teoretik Andrej Medved dela pri meni doktorat. Moja prva objavljena knjiga je imela naslov *Zbirka*.

Zaključil sem studij filozofije in primerjalne književnosti, kjer sem diplomu izdelal pri Dusanu Pirjevcu. Narocen sem bil na francoski reviji *Tel Quel* (tam sta sodelovala med drugim Julija Kristeva in Derrida) in *Critique* (ustanovil jo je Georges Bataille).

Prejel sem stipendijo francoske vlade in v Parizu me je na studij sprejela Julija Kristeva. Tam sem imel priložnost poslušati Derridaja, Barthesa, Lacana ter njegove slednike. Schneidermann je denimo predaval o Halmetu. Moj prijatelj Bernard Bayonnette je pisal doktorsko delo posvečeno Proustu.

Ze pred tem sem pod vplivom Pirjevca in njegovih filozofskih prijateljev bral Heideggra. To sem potem obogatil s poznavanjem Lacanovih predavanj, spisov, in del sotrudnikov iz freudovske šole. Vse to se seveda dogaja v območju takozvane kontinentalne filozofije, razumljene v širokem smislu. Moja knjiga *Zbirka* sodi v to območje.

Ko sem pri izadajatelju Lacanovih spisov Jacques-Allain Millerju zasnoval doktorsko delo pa mi je ta svetoval kot temo kontroverzo o določnih opisih, kot se je slednja odvijala med Bertrandom Russellom in med Strawsonom. Slednja se sprasuje po vlogi jezikovnih izrazov: ali je ta zgolj opisna ter meri na svet, ali pa ima jezik svojo vlogo tudi v družbeni vezi? Doktorsko delo sem pozneje dokončal v Ljubljani, in sem njegovo prirejeno različico izdal kot knjigo z naslovom *Zapis in govorica*.

V Parizu sem imel stik tudi z analitično filozofijo. Tako sem skupaj z J.-A. Millerjem obiskal predavanje W.V.O. Quina, ki je v francoskem jeziku predstavil svoj pogled na snovne izraze v razvoju otroka, začeni z "vec mleka, vec mame". S Quinom sem se sicer imel pozneje priložnost srečati v Karlovih Varih na njemu posvečeni konferenci, kjer sem mu predstavil v tej knjigi zajeti material. Pogovarjala sva se in čez čas sem mu pisal vprašanje v zvezi z njegovim dojemanjem srednjerazsežnih predmetov. Odgovoril mi je in mislim, da je najino sicer skromno dopisovanje dostopno na njemu posvečeni spletni strani. Quinovska problematika je vzpodbudila razmišljanje o temi gmotnega materializma, ki je predstavljen v tej knjigi, in mu je posvečena knjiga z naslovom *Skromni realizem*, ki sva jo s Terryjem Horganim leta 2008 objavila pri založbi MIT Press v Massachusettsu.

Na ta način je razvidno, kako se problematika analitične in kontinentalne filozofije na moji poti pravzaprav ves čas prepleta. Menim, da sta potrebna oba pristopa, vendar tako, da ena na vključujoči način disciplinira drugega.

Vprašanje: Kaj pa slovenska filozofska tradicija?

Odgovor: Slednja nasploh ni kaj preveč cislana. Zato je moje delo posvečeno Francetu Vebru, ki je napisal po moji oceni najboljša filozofska dela v slovenskem jeziku (*Etika, Estetika, Knjiga o Bogu, Sistem filozofije in mnoge druge*), zaoralo ledino. Omogocil sem ohranitev osebne knjižnice njegovega učitelja Alexiusa Meinonga (slednji jo je poslal v Ljubljano k Vebru), ki so jo v povojnih čistkah razdelili in poslali na različne strani. Emmanuelle Marini je v svojem doslej najpomembnejšem doktorskem delu o Vebru dokazal, da je prav slednji vpeljal dejavne soodnosne predmete najstevev poleg stremljenj, kot so slednji poznani v Meninogovi soli (doktorsko delo je Marini opravljala tudi pri meni in je v tej knjigi na kratko predstavljeno). Ernst Mally se je rodil in solal v Kranju, in je zasnoval deontično logiko. Četudi je pisal v nemškem jeziku je ta filozof slovenske krvi skoraj docela nepoznan v našem prostoru. Prav na podlagi raziskovanja slovenske filozofske tradicije sem kar nekaj časa prebil na univerzi v Gradcu, kjer je svojčas deloval Meinong in je bil Veber njegov učitelj in tudi načrtovani naslednik. Tu sem

srecal mnoge filozofe, med drugim Hallerja, Chisholma in Lehrerja, ki so potem prisli v Ljubljano. Pot me je potem zanesla na Brentanov institut v Wuerzburgu, kjer sem sodeloval s profesorjem Baumgartnerjem. Brentano je bil namrec Meinongov ucitelj, Meinong pa Vebrov. Presenetil me je skupni temelj klasifikacije dozivljajev pri vseh teh mislecih. Mimogrede, AvH stipendijo sem imel pri Wolfgangu Stegmullerju v Muenchnu, na katerega me je napotil kolega Andrej Ule. Tudi Stegmuller kot najpomembnejši nemski analitcni filozof v svojem obdobju je slovenskega porekla. In prav tako Mach, predhodnik dunajskega kroga. Trenutno v Sloveniji ze precej casa sodelujem s kolegom Vojkom Strahovnikom, s katerim ves cas piseva clanke ter jih predstavlja na mednarodnih strokovnih srecajih; skupaj predavava in objavljava (npr. knjiga Prakticni konteksti). Bil sem izvoljeni predsednik Slovenskega filozofskega drustva (in tudi predsednik Zveze jugoslovanskih filozofskih drustev), soustanovil sem Slovensko-avstrijsko filozofsko zvezo. Zasnoval sem mednarodno revijo Acta analytica, ki jo sedaj zalaga Springer. Med drugim sem ustanovil Blejske mednarodne filozofske kongrese. To pa me usmerja ze v kratek ozir na moje povezave s Hrvasko.

Vprasanje: Povezave s Hrvasko?

Odgovor: Do ustanovitve Blejskih mednarodnih filozofskih kongresov, ki so sedaj eden izmed osrednjih evropskih strokovnih dogodkov in so na sceni ze cetrt stoletja, je prislo nakljucno, in sicer v povezavi s Hrvasko. Konec osemdesetih let sem bil namrec soorganizator simpozija v IUC Dubrovnik o spoznavni teoriji in filozofiji duha. Tudi sicer sem se razlicnih srecaj v IUC veckrat udelezeval. Postal sem prijatelj z mnogimi filozofi, med drugimi s Kathy Wilkes iz Oxforda, ki je Dubrovnik izbrala za svoj drugi dom (pozneje je sodelovala tudi z zupanom Osijeka). Ko je bil IUC kot mednarodna ustanova bombardiran, so upravitelji zaprosili organizatorje naj nadaljujejo delovanje ustanove kjer koli po svetu. Na tem temelju se je name obrnil John Biro iz Floride z zamisljo, da bi en simpozij organizirali v Sloveniji, in sicer se je ogreval za Lipico, zaradi konjev, do katerih je gojil spostovanje zavoljo svojega madzarskega porekla. Ko pa sva prisla v Lipico na oglede, se je izkazalo, da se tam premalo stvari dogaja, in sva se odlocila za Bled. Nekaj let je simpozij potekal pod okriljem IUC, potem pa se je scasoma osamosvojil.

Moje sodelovanje s Hrvasko pa je se precej bolj pomembno. Tako sem bil za docenta filozofije zgodovine izvoljen v Zagrebu, in sem potem nekaj casa predaval v Zadru. V tem smilsu me je podpiral Nenad Miscevic, ki sem ga sicer srecal v Parizu. Moja asistentka je bila Vanda Bozicevic, in pri meni je doktorsko delo o naturalizirani epistemologiji uspesno zagovarjal Arne Markusovic.

Precej sem objavljal v reviji Dometi, in izdal sem tudi nekaj knjig, med drugim Intencionalnost in zunanji svet, poleg so-avtorskih knjig. Nekaj casa sem bil v urednistvu Filozofskih istrazivanj. Se pred tem je name naredilo velik vtis delo Darka Kolibasa v reviji Pitanja. Veckrat sem predaval tudi na Reki.

Nenad Sesardic je napisal knjigo o fizikalizmu in je na ta nacin pridobil stik z U.T. Placeom, avtorjem identitetne teorije, ki je postal moj prijatelj, ter sva se veckrat dobila tako na Hrvaskem kot potem v Sloveniji. Kratka razprava o njegovem pristopu je objavljena v tej knjigi.

V IUC sem bil se veckrat, tako na simpoziju posvecenemu Johnu Searlu (clanek o mozganih v kadi, ki je tukaj objavljen, sem tedaj predstavil; Searle je bil z mojo tezo zadovoljen, kar pa ne bi mogel reci za vse druge), kot tudi na simpoziju posvecenemu zavesti, na katerem

je bil med drugim prisoten David Chalmers. Sibilu Petlevski sem najprej srečal v Milanu; povabila me je v Zagreb, kjer sem predstavil svoj članek o fenomenologiji plesa.

Moja starsa sta imela več povezav s hrvaskim kulturnim prostorom. Oče je poznal Krležo in se z njim pogovarjal.

Vprasanje: Ameriška povezava?

Odgovor: Poleg že omenjene stipendije francoske vlade in nemške AvH stipendije sem pridobil tudi Fullbrightovo stipendijo. In sicer sem bil na oddelku za filozofijo univerze v Memphisu, pri Terryju Horganu. Dejansko sem se že prej dogovarjal za Fullbright kandidaturo s Hubertom Dreyfusom, in sicer sva se strinjala da bi preučeval okolni heideggerjanski pristop do kognicije oziroma spoznanja, deloma bi delal tudi pri Haugelandu, avtorju knjige *Artificial Intelligence, The Very Idea*. Zaradi jugoslovanskega konflikta se je stvar zamesala in ko sem zopet kandidiral, sem se obrnil na Horgana. Stipendijo sem dobil. V Memphisu smo to leto v seminarju skupaj z matematiki in računalnicarji preučevali Horganovo in Tiensovo knjigo *Connectionism and the Philosophy of Psychology*, ki je takrat ravno izšla. Pred tem sem izdelal meinongovsko zasnovano teorijo dveh ravni, ter se zanimal za razliko med pojmovno in občutkovno kategorizacijo. Ko sem svoje nazore predstavil kolegom, pa so me ti scasoma napotili v dinamično smer. Marrova teorija treh ravni opisa spoznavnih sistemov je preoblikovana v dinamično ozadje na srednji ravni, v nasprotju s slednimi sklepalnimi pristopi tedaj popularne teorije jezika misli. Predstave oziroma reprezentacije so v nasprotju z običajnimi konekcionističnimi interpretacijami ostale na sceni, vendar so cela spoznavna stanja ob določenem trenutku postala posledica dogajanja v dinamičnem matematično opisljivem ozadju, ki ga lahko poimenujemo oblikovna oziroma morfoloska vsebina. To je vsebina, ki na določen dispozijski način, torej v zmožnosti, vsebuje vse tisto, kar vem, in ob soocenju z dano sceno osvetli situacijo ter ji poda njen smisel. Problematika modelov duha pa se zdalec ni bila edina. Od blizu sem se spoznal s pristopom do razmerja fizikalnih in duševnih lastnosti na način supervenience, ter razlagalno podprte superdupervenience. Naslednja poglavja so zajemala svobodno voljo, skupaj s kompatibilističnim oziroma združljivostnim pristopom. Pomembna je bila tematika zavesti razumljena kot težko vprasanje. Nejasnost kot prevrednotenje. Ker sem že prej, morda na Meinongovi oziroma Vebrovi sledi, imel precejšnje nagnjenje do metafizike oziroma do ontologije, sva s Terryjem pocasi zasnovala monistični pristop z imenom gmotni materializem (v angleškem jeziku *blobjectivism*), ki je na koncu postal že omenjena knjiga z naslovom *Austere Realism*. Odtlej s Terryjem sodelujeva na različnih področjih, med drugim v spoznavni teoriji, in v razpravi o nejasnosti. Ves čas objavljava članke. Vzpodbuda za najina stalisca gmotnega materializma je pršla tudi s strani nerealizma moralne teorije, ki med drugim pristaja na kontekstualizem in omogoča pristop k resnici kot k posrednem ujemanju (indirekta korespondenca). Na ta način sva lahko obranila združljivost svojega monističnega stalisca z zdravim razumom. Postavila sva tudi temelj vplivu razlogov na različnih področjih, med drugim v spoznavni teoriji, ter njihovi povezavi s fenomenologijo. S kolegom Vojkom Strahovnikom razvijava fenomenološko teorijo moralnega presojanja ter jo že nekaj let predstavljava tudi na ameriških etičnih kongresih. Napisala sva članke o Putnamu, Davidsonu, Rortyju, Habermasu, McDowellu, Dancyju, Brandomu in drugih, jih tem avtorjem predstavila na mednarodnih simpozijih, in od njih prejela odziv. Blejski simpoziji trdno povezujejo sodelovanje z ameriški filozofi. Moje skupno delo s Horganom je omogočeno tako, da slednji skoraj vsako leto pride več

casa v Slovenijo, kjer je potem priložnost za skupno razpravo in nacrtovanje projektov. Z mnogimi ameriskimi soorganizatorji blejskih simpozijev na različne načine ohranjam stik.